

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)

Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)

Band: 55-56 (1969-1970)

Rubrik: Rapport d'activitat della Romania 1969

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 30.07.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

RAPPORT D'ACTIVITAD DELLA ROMANIA 1969

La cumosiziun dalla populaziun, la structura economica e sociala e las condiziuns da viver semidan da present cun pass rapid en Surselva. Quellas midadas han consequenzas per la tgira da viarva e cultura romontscha. Entochen ussa era la Surselva quasi bunamein mo romontscha. Quella cumpactadad linguistica sescardalescha denton da di tier di. La populaziun residenta ei daveras aunc romontscha, mo l'influenza d'elements jasters sin nossa cultura crescha cun gronda intensitad. Quei ei per part in effect dil svilup general che sefa novissimamein era enteifer las scheinas romontschas. Tuttina beneventein nus quei svilup che porta a nossa populaziun ina undreivla existenza e che satisfa cheutras ad in basegns primar dil carstgaun. Aschia setracta ei da promover la prosperitat era sch'ella engrevegiescha nostra cultura.

Nossa incumbensa eis ei perencunter da canalisar quei moviment talmein, ch'el risguarda e respecta nies esser. Nus stuein evitar, che nossa populaziun piardi in di sia patria spirtala e vegni tschaffada da quei process da depauperisaziun culturala e spirtala, ch'ha donnegiau tondanavon autras vischnauncas. Tals exempels disgraziai dat ei avunda en tiara romontscha. In da quels cass ha prof. Pieder Cavigelli analisau en ina vasta e minuziosa retscherca scientifica. Sia ovra monumentala «La germanisaziun da Panaduz» dilucidescha la midada dil romontsch al tudestg ord vesta historica e linguistica. Quei document — il fretg d'ina immensa lavur da bunamein treis decennis — ei ina preziusa contribuziun scientifica per sclarir la muntada dil lungatg mumma ed ina ferventa admonizion per la romontschia.

I. Ina retscherca scientifica

Igl ei necessari d'adattar il moviment romontsch alla situaziun hodierna. Quei ei buca lev per organisaziuns sco la Romania senza instruments efficients. Perquei ha la suprastonza dalla Romania studegiau la pusseivladad d'ina retscherca scientifica per obtener in maletg concret dalla situaziun reala. La radu-

nonza da delegai digl onn 1968 ha incumbensau la suprastonza da perseguitar vinavon quella damonda e d'empruar da sligar ella sin basa interromontscha. Aschia ha la Romania supplicau la Ligia Romontscha d'intradar ina tala retscherca. Deplorablemēn ha la LR denton buca saviu sedecider per quei project, che havess — tenor nossa perschuasiun — purschiu ils fundaments per stabilir in niev program d'acziun, modern, progressiv, correspondent a nies temps ed alla situaziun en tiara romontscha.

II. La scola

Igl ei buca necessari da metter en evidenza la muntada dalla scola per il manteniment dil romontsch. Ei entscheiva già tier ils pignets, tier la *scoletta*, sco quei che la LR ha constatau già daditg. A vesta dalla situaziun en Surselva eis ei legreivel ch'ei vegn era cheu fundau talas instituziuns. Per igl onn 1969 eis ei da menziunar Laax, Sagogn, Vuorz e Zignau. Perencunter ha la scoletta romontscha dalla pleiv catolica da Glion da sbatter cun certas difficultads. Ils geniturs ein denton decidi da mantener ella vinavon ed il marcau ha concludiu d'augmentar considerablemēn la contribuziun a quella instituziun.

La scoletta ei ina excellenta caschun per assimilar ils affons d'auter lungatg. Ella ha denton mo in senn, sche l'instrucziun romontscha vegn cuntuada en scola primara. La LR, che porta quella acziun, ha incumbensau ina cumissiun da studegiar l'entira damonda dallas scolettes, denter auter era la pusseivladad d'incorporar la scola per mussadras dalla LR, ella nova scola da dunnas, che vegn erigida a Cuera. Davart quei problem ha la cumissiun già elaborau in memorandum per mauns dil department d'educaziun.

Tier la *scola primara* sespruein nus da star en stretg contact cun las conferenzas scolasticas per saver arranschar cuors da perfecziun e realisar auters postulats dil scolarescer. Cun interess persequitein nus era l'instrucziun romontscha al seminari scolastic, demai che quella ei da gronda muntada per las scolas romontschas.

Cun la fin digl onn da scola 1969/70 seretila prof. dr. Alfons Maissen sco professer da romontsch al seminari scolastic. Nus engraziein ad al per sias breigias e stentas. Sco successur ha il Cussegli pign elegiu lic. fil. Isidor Winzap.

Legreivlamein vegn l'instrucziun romontscha era cuntuada sin camp universitar. Sper las lecziuns sur la litteratura romontscha alla universitad da Friburg ha prof. dr. Alexi Decurtins era obteniu ina incumbensa alla universitad da Turitg.

III. Las edizuns

Per saver instruir basegna ei mieds d'instrucziun. Ils pli fundamentals ein bein ils vocabularis. Il *vocabulari tudestg-romontsch sursilvan* da prof. Ramun Vieli ei exausts dapi entgin temps. Perquei han la Renania e la Romania fatg ils 24 d'october 1967 ina instanza communabla alla LR e motivau l'urgenza d'ina reediziun. La LR ha allura incumbensau prof. dr. Alexi Decurtins cun quella gronda laver. El ha anflau en lic. fil. Isidor Winzap in bien collaboratur. Las preparativas per ina reediziun s'avonzan pulit.

La Romania sezza ha ediu 1969 mo igl Ischi, annada 53/54 (1966/67). L'ediziun dils annuaris daventa pli e pli ina grevezia finanziala strusch surportabla per nossa societad. Perquei ha la suprastonza incaricau ina cumissiun sut il presidi da *Ignazi Beer*, nies anteriur cassier, d'elaborar ina proposta per ina sligazion, considerond ils differents aspects sco pusseivladads finanzialas, cuntegn e fuorma dallas publicaziuns.

A caschun dalla radunanza da delegai dils 28 da december 1969 a Laax ha la cumissiun presentau in emprem rapport. Ella postulescha ch'il *Tschespel* vegni buca edius mintga onn sco tochen dacheu, mobein lu, cu nus possedein ina ovra da qualitat che s'impona. Ils scribents giavischan era in vestgiu individual che corrispunda al cuntegn da lur ovra.

Ariguard igl *Ischi*, ch'absorba ina summa considerabla, propone la cumissiun d'examinar ina collaboraziun cul Calender Romontsch. La radunanza da delegai ha en principi approbau quellas directivas. La cumissiun, amplificada entras 5 persunalitads, vegn a cuntinuar las contractivas ed elaborar ina proposta definitiva per mauns dalla proxima radunanza.

IV. Pressa romontscha

Sco quei ch'igl ei necessari d'anflar novas sligaziuns sil camp d'ediziuns, eis ei era necessari d'eruir novas fuormas da colla-

boraziun sil camp dalla pressa. Suenter ch'il project d'in supplement interromontsch allas gassetas existentas ei fruntaus sin gronda opposiziun ell'Engiadina, havein nus spetgau outras iniciativas. Ina tala ha l'Uniun dils Grischs lanzau el decuors da 1969. Quei project intenda da reunir ils differents organs sco il Giuven Grischun, igl Aviöl, il Radioscola, il Corv e la Talina en in supplement che cumparess inaga ad jamna e vegness aschuntaus allas gassetas existentas. Mintga meins cumpareessen cheutras 4 ni 5 supplements che fussen dedicai ad in tema special. La Romania sezza ha buca da decider quella damonda, vegn denton a sustener tuttas emprovas ch'intendan da rinforzar la pressa romontscha.

V. Differentas acziuns

La fundaziun da *secziuns localas* els vitgs ei aunc buca s'avanzada fetg. La realisaziun da quella idea frunta sin difficultads ed ei sedamonda, schebein nus vulein buca seconcentrar mo sin il promotur e ses collaboraturs. Da quei problem vegn la suprastanza aunc a s'occupar intensivamein egl onn proxim.

En connex cun la radunonza dils scripturs romontschs a Sedorun ha la Romania gidau ad organisar ina *serada romontscha*.

In'acziun che serepetta adina puspei ei la *fatscha da nos vitgs*. L'inventarisaziun els vitgs sursilvans, procurada dils students, ei terminada. Ussa setracta ei da valetar quels resultats e d'instradar acziuns adequatas.

La cumissiun per la *restauraziun dil Curtin d'honor* a Trun ha preparau la finanziaziun, aschia ch'ins spera da saver exequir las lavurs el decuors da 1970. La radunonza da delegai ha approbau in reglament davart il proceder ed il dretg d'undrientscha. Tenor quel dueien personas ord igl intsches romontsch dalla Ligia Grischa, sefatgas specialmein meriteivlas per la cultura el pli vast senn dil plaid, vegnir undradas en quei liug historic. La nominaziun dallas personas meriteivlas succeda entras in comite special e quei sin proposta dalla Renania e Romania.

VI. Conclusiun

Per conclusiun savein nus aunc rapportar entgins legreivels fatgs succedi el decuors da 1969 en tiara romontscha. In da quels

ei senza dubi il giubileum da «50 onns Ligia Romontscha», ch'ei vegnius commemoraus ils 18 d'october 1969 a Cuera cun ina mudesta, mo digna festivitat. La fundaziun dalla LR munta l'entschatta d'ina activitat organisada ed endinada en favur dalla tgira da viarva e cultura romontscha egl entir intschess Grischun. Entras la fundaziun d'ina organisaziun tetgala han las differentas acziuns saviu vegnir coordinadas e la forza d'agir ordeifer igl intschess, oravontut enviers las autoritads, ei car-schida. El decuors da quei miez tschentaner ha la LR prestau gronda e buna lavur. Nus giavischein ch'ella adempleschi vina-von la missiun statuida ils davos onns el moviment romontsch: numnadamein, ch'ella seigi ina instituziun per l'acziun pratica che pertucca igl entir intschess romontsch.

Aunc dus fatgs legreivels meretan menziun. Ils 16 da schaner 1969 ha nies commember d'honor e versau defensur dils interess romontschs el parlament federal, cuss. naz. dr. Giusep Con-drau, festivau siu 75avel natalezi. Il giubilar ha gronds merets per la pressa romontscha.

Cun legria havein nus era intervegniu che nies valent com-member da suprastanza, sur canoni *Giusep Pelican*, ei vegnius numnaus vicari general da nossa diocesa.

Ils 6 d'uost 1969 ei *Aluis Arpagaus*, Cumbel/Sviz morts ella vegliadetgna da mo biabein 49 onns. Cun el piarda la romon-tschia in dils megliers poets e scribents contemporans. Al pievel romontsch eis el vegnius enconuschents entras ils raquents «Per rovens e runtgas», publicai el Tschespet e vegni renconuschi 1949/50 dalla Romania cugl emprem premi. Mudests en sia tenuta e mudergiaus ina veta entira d'ina malsogna dall'olma, ha el preferiu da buca publicar ulteriuras ovras. Tuttina ha *Aluis Arpagaus* luvrau e barhau nuninterruttamein, aschia che ses arcuns ein s'emplunai el decuors dils onns cun ina reha rac-colta litterara. Nus sperein ch'il lectur romontsch sappi tonpli gleiti seprofitar da quei fretg madir.

Alla fin da quei rapport descha ei d'engraziar a tut quels ch'han sin ina moda ni l'autra contribuiu alla promoziun da viarva e cultura. Nus admettein a tuts in sincer Dieus paghi!

Il president: Dumeni Columberg